

הפלה – סיכום

השאלה

כאשר העובר מסכן את חיי האם אין ספק כי הפלה מותרת לצורך הצלת חיי האם (מקור 2 להלן). אנו מנסים לברר את אפשרות ההפלה שלא במקרה הקיצוני של סכנת חיים מובהקת של האם כתוצאה מההריון אלא מסיבות אחרות (מומים, נסיבות סוציאליות ועוד).

המקורות הבסיסיים

1. ספר שמות פרק כ"א פסוקים כ"ב-כ"ג (ו-כ"ח-ל') (דין חבלה באישה הרה והפלת הולדות).
2. מסכת אהלות פרק ז' משנה ו' (סכנה לאמא בשעת הלידה).
3. סנהדרין דף ע"ב עמוד ב' (האם יש דין רודף בקטן או בלא דעת?).
4. רש"י על מקור 3 (דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא...).
5. רמב"ם הלכות רוצח פרק א' הלכה ט' (ציטוט מקור 2 באיסור לחוס על הרודף, והכנסת המילה רודף לטקסט המצוטט ממקור 2).
6. ירושלמי שבת פרק י"ד הלכה ד' (סברת אין יודעים מי רודף את מי, כאשר יצא רובו...).
7. סנהדרין דף נ"ז עמוד ב' (דין בן נח נהרג על העוברין).
8. יד רמ"ה סנהדרין נ"ז (כותב במפורש כי ישראל אינו נהרג על העוברין).
9. סנהדרין דף נ"ט עמוד ב' (עקרון: ליכא מדעם דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור).
10. ערכין דף ז' (משנת אישה היוצאה להרג. הגמרא לא מחשיבה את הולד כלל וטוענת כי דין המשנה הובא משום הפסד ממוני של הבעל. כמו כן, מזכירה דין מניעת הניווול של האישה. בסופה של הגמרא מגיע דין מחללין שבת להוצאת עובר ממעי אמו המתה).
11. ר"ן למסכת יומא (דין שבירת צום לאישה בהריון משום סכנה לעובר ולא לאמא. מוזכר העקרון דמשום שמירת מצוות אמרה תורה: חלל עליו שבת אחת שמא ישמור שבתות הרבה. מוזכרת גם האפשרות שזה כן מסיבת חשש לחיי האם כי הפלת העובר עקב הצום עלולה להיות מסוכנת לאם).
12. תוספות נידה דף מ"ד עמוד א' (לשון מותר להורגו על עובר).

דעות מרכזיות למעמדו של העובר

רש"י: עובר במעי אמו אינו נקרא נפש. מעמד קל יותר.

רמב"ם: ההיתר להפיל כאשר האם בסכנת חיים הוא משום דין רודף (ויש דין רודף בקטן) ולכן העובר נמצא במעמד דומה לקטן רודף. מעמד חמור יותר.

תוספות: בסנהדרין מתקשים לקבל שלישאל יהיה מותר לפגוע בעוברים כאשר לבן נח אסור. בנידה מתירים לפגוע בעובר.

שות"ם

אגרות משה (חלק חושן משפט ב' סימן ס"ט): חותר לאסור הפלה בכל מצב למעט המצב המובהק להיתר בו העובר מציב את חיי אמו בסכנה. מוכיח בשיטות שונות כי התוספות, הרמב"ם ורש"י טוענים כי פגיעה בעוברים היא אסורה באיסור רצח. את התוספות בנדה נאלץ לבטל ע"י שימוש בטענת טעות

סופר. סברה מרכזית בדבריו היא דין מחללין את השבת להציל עובר ממעי אמו המתה. הוא חוזר ומדגיש כי לא יעלה על הדעת שיש חובה לחלל שבת להציל את העובר ועם זאת מותר לפגוע בו. **וברור ופשוט כדכתבתי הלכה הברורה ע"פ רבותינו הראשונים המפרשים והפוסקים ממש שאסור בדין רציחה ממש כל עובר בין כשר בין ממזר בין סתם עוברים ובין הידועים לחולי תיי - סקס שכולן אסורין מדינא ממש, ואין לטעות ולסמוך על תשובת חכם זה (ציץ אליעזר)...**

ציץ אליעזר (חלק ט' סימן נ"א – קונטרס רפואה במשפחה פרק ג'): חותר לכיוון האפשרות כי בנסיבות מסוימות יוכלו פוסקים שונים במקרים ספציפיים להתיר הפלה. מוכיח בשיטות שונות כי איסור הפגיעה בעוברים הוא מדרבנן או לכל היותר מדאורייתא אך לא איסור רצח. ה"קלף" העקרי בטענותיו הוא אי קיום עונש המוות לישראל הפוגע בעוברים (בניגוד לבן נח). הוא טוען כי הן הרמב"ם והן רש"י בודאי טוענים זאת, וניתן גם להכליל את התוספות בטענה זו. את דין מחללין שבת להצלת עובר ממעי אמו המתה הוא מסביר כאפשרות שזה לא מטעם הצלת נפשות, אלא מטעם שמא יקיים שבתות הרבה ולכן אין בהכרח שם נפש על העובר. במקביל לנטייתו המקלה, מזהיר מאוד מהפלת עוברים ומצטט דברי הזוהר הרואה בחומרה רבה הריגת עוברים מצד סתירת בניין של הבורא ומעשיו. **דברי זוה"ק אלה צריכים להחריד ולהרתיע לכל אלה שנוהגים לזול וקלות ראש בהפסקת העיבור משום איזה נוחיות מדומה ולא מדומה, ומלמדים בינה לרדת לעומק הדיון והנשוא - המדובר ולדון בנפרד בכובד ראש ובאחריות גדולה על כל מקרה של שאלה בזה. והיה ד' עם הפוסק... גם כשמצב בריאותה של האשה רופף מאד ולשם רפואתה או השקטת מכאוביה הגדולים דרוש לבצע הפלת העובר, אע"פ שאין סכנה ממשית, גם כן יש מקום להתיר לעשות זאת, וכפי ראות עיני המורה המצב שלפניו... אשת איש שזנתה או נאנסה ונתעברה ואפילו מעכו"ם שאין הולד ממזר וחזרה בתשובה, מצדדים כמה מגדולי הפוס' להתיר לסדר הפלה אי משום בזיונה ואי משום חלול השם ופגם ובזיון המשפחה.**

סיכום

הרב עמית חידד את ההבדל בין שיטת ה"אגרות משה" וה"ציץ אליעזר". ה"אגרות משה" חי במרחב העולם הרגיל של פסיקת ההלכה, עולם בעל שפה של "חובות". אם מותר לחלל שבת להצלת עובר אזי **חייבים** לעשות זאת וממילא לא יעלה על הדעת שיש היתר לפגוע בו. לעומת זאת, מרחב הפסיקה אליו מושך ה"ציץ אליעזר" הינו עולם בעל שפה של "זכויות". מתוך זאת, ה"ציץ אליעזר" מותיר אפשרויות רבות יותר הן בפני הפוסקים והן בפני הפונים אל הפוסקים, **ובמיוחד בשאלה הרת גורל כזו בה האחריות על התוצאה, תהא אשר תהא, תהיה על ההורים.**

דוגמא לפתחון אפשרות כזו להורה היא המקרה של האשה ההרה החולה במחלה סופנית ורופאיה טוענים כי המשך ההריון יקצר את ימיה, אך היא רוצה להמשיך בהריון כדי שיהיה לה ילד. ה"אגרות משה" מחייב הפלה במצב כזה כי ההריון גורם לקיצור ימיה של האשה ואפילו הן חיי שעה. לעומתו, ה"ציץ אליעזר" מאפשר מצב של "שב ואל תעשה" ומותיר מרחב לפסיקה פרטנית המתחשבת **ברצונה של האשה**, ובמילים אחרות מכניסה לדיון את "זכותה" של האשה להחליט על רצונה להותרת זכר או "זכותה" לחיים ארוכים יותר.